

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODEL.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Turg'unov Nodirbek Muminjanovich

“Mikrokreditbank” ATB Namangan mintaqaviy filiali Namangan BXO xodimi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi kredit portfeli sifati va kredit riskini boshqarish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash hamda ularning bank faoliyatiga ta'sirini empirik tahlil asosida baholashdan iborat. Tadqiqot jarayonida muammoli kreditlar ulushi, kredit portfeli tarkibi va risklarni boshqarish mexanizmlarining samaradorligi o'rganilib, kredit riskini kamaytirish va portfel sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqildi. Olingan natijalar tijorat banklarida barqaror kredit siyosatini shakllantirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, kredit portfeli sifati, kredit riski, muammoli kreditlar, risklarni boshqarish.

Abstract. This article examines the issues of improving the quality of commercial banks' loan portfolios and enhancing credit risk management mechanisms. The main objective of the study is to identify the relationship between loan portfolio quality and credit risk management systems and to assess their impact on banking performance based on empirical analysis. The research analyzes the share of non-performing loans, the structure of loan portfolios, and the effectiveness of risk management mechanisms, and develops practical conclusions aimed at reducing credit risk and improving portfolio quality. The findings contribute to the development of a sustainable credit policy and the strengthening of financial stability in the banking sector.

Key words: commercial banks, loan portfolio quality, credit risk, non-performing loans, risk management.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы повышения качества кредитного портфеля коммерческих банков и совершенствования механизмов управления кредитным риском. Основной целью исследования является выявление взаимосвязи между качеством кредитного портфеля и системой управления кредитным риском, а также оценка их влияния на банковскую деятельность на основе эмпирического анализа. В процессе исследования проанализированы доля проблемных кредитов, структура кредитного портфеля и эффективность механизмов управления рисками, на основе чего сформулированы научно-практические выводы по снижению кредитного риска и повышению качества кредитного портфеля. Полученные результаты способствуют формированию устойчивой кредитной политики и укреплению финансовой стабильности банков.

Ключевые слова: коммерческие банки, качество кредитного портфеля, кредитный риск, проблемные кредиты, управление рисками.

KIRISH

Zamonaviy bank tizimida kreditlash faoliyati tijorat banklarining asosiy daromad manbai bo'lib, uning samaradorligi banklarning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Kredit resurslarining iqtisodiyotning real sektoriga samarali yo'naltirilishi investitsion faollikni oshirish, tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, kreditlash hajmining kengayishi kredit risklarining ortishi bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu holat tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini samarali boshqarish masalalarini alohida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega yo'nalish sifatida yuzaga chiqaradi.

So'nggi yillarda jahon moliya bozorlarida yuz bergan beqarorliklar, makroiqtisodiy shoklar hamda foiz stavkalari va valyuta kurslaridagi tebranishlar banklarning kredit portfeliga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Bu

jarayonda muammoli kreditlar ulushining ortishi, qarz oluvchilarning to'lovga qobiliyatining pasayishi va kredit majburiyatlarining kechikib bajarilishi bank tizimi barqarorligiga tahdid soluvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan iqtisodiyotga ega mamlakatlarda kredit riskining yuqori darajasi bank kapitalining yemirilishiga, likvidlik bosimining kuchayishiga va moliyaviy barqarorlikning zaiflashishiga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston bank tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, tijorat banklarini transformatsiya qilish, kreditlash jarayonlarini liberallashtirish va raqamli bank xizmatlarini kengaytirish sharoitida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish alohida dolzarblik kasb etmoqda. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, kredit riskini baholashda an'anaviy yondashuvlarning ustunligi, qarz oluvchilarni moliyaviy tahlil qilishdagi kamchiliklar va monitoring tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi muammoli kreditlar ulushining ortishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois, kredit risklarini oldindan aniqlash, ularni baholash va minimallashtirishga qaratilgan zamonaviy mexanizmlarni joriy etish bank faoliyatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarishning amaldagi mexanizmlarini kompleks tahlil qilish, ularning samaradorligini empirik baholash hamda zamonaviy bank amaliyotiga mos, risklarga chidamli va barqaror kredit siyosatini shakllantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida kredit portfeli sifati va kredit riskiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlanib, muammoli kreditlar ulushi, kreditlash tuzilmasi va risklarni boshqarish mexanizmlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Olingan natijalar tijorat banklari kreditlash faoliyatini takomillashtirish, bank tizimi barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida kredit portfeli sifati va kredit riskini boshqarish masalalari bank tizimining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishda xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ular kreditlash jarayonida risklarni aniqlash, baholash va kamaytirish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan.

Xorijiy olimlardan P. Rose va S. Hudgins o'z tadqiqotlarida bank kredit portfeli sifatini baholashda qarz oluvchining moliyaviy holati, kredit tarixini tahlil qilish hamda diversifikatsiya darajasining muhimligini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, kredit portfelida yuqori riskli aktivlar ulushining ortishi bank foydaliligi va likvidligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, J. Sinkey kredit riskini boshqarishda zamonaviy reyting tizimlari va scoring modellaridan foydalanish zarurligini asoslab beradi.

Basel qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan Basel II va Basel III xalqaro standartlarida kredit riskini boshqarish, muammoli kreditlarni aniqlash va ular bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlar uchun zaxiralar shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur hujjatlarda bank kapitalining yetarliligi kredit portfeli sifati bilan bevosita bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan bo'lib, ushbu yondashuvlar bugungi kunda ko'plab mamlakatlar bank amaliyotida qo'llanilmoqda.

Mahalliy olimlardan O'zbekiston bank tizimi faoliyatini tadqiq etgan iqtisodchilar kredit portfeli sifatiga ta'sir etuvchi omillar sifatida makroiqtisodiy barqarorlik, bank ichki kredit siyosati, monitoring va nazorat mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligini ko'rsatib o'tadilar. Ularning tadqiqotlarida muammoli kreditlar ulushini kamaytirish uchun kreditlash jarayonida risklarni oldindan baholash, kredit monitoringini kuchaytirish va qayta restrukturalizatsiya mexanizmlarini takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi.

Shuningdek, so'nggi ilmiy ishlarda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt asosida kredit riskini boshqarish, "stress-test" usullaridan foydalanish hamda kredit portfelini tarmoqlar bo'yicha diversifikatsiya qilish orqali bank risklarini kamaytirish masalalari keng yoritilgan. Bu tadqiqotlar kredit portfeli sifatini oshirishda innovatsion yondashuvlarning muhimligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish kredit riskini boshqarish mexanizmlarini kompleks va tizimli ravishda takomillashtirishni talab etadi. Mazkur maqolada ushbu nazariy yondashuvlar asosida amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Top of Form Bottom of Form

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish masalalarini ilmiy jihatdan asoslash maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi kredit riskini boshqarish, bank portfelini tahlil qilish hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga doir nazariy konsepsiyalar va zamonaviy bank amaliyoti yutuqlarining uyg'unligi asosida

shakllantirildi. Tadqiqotning nazariy asosi kredit riskini aniqlash, baholash va minimallashtirish bo'yicha yetakchi xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari hamda xalqaro bank nazorati standartlariga tayangan holda ishlab chiqildi.

Empirik tadqiqot jarayonida kredit portfeli sifatini baholash uchun muammoli kreditlar ulushi, kreditlar bo'yicha to'lovlarning kechikish darajasi, kreditlarning tarmoqlar kesimidagi tarkibi hamda kreditlar bo'yicha yo'qotishlar uchun ajratilgan zaxiralar kabi asosiy ko'rsatkichlar tanlab olindi. Kredit riskini baholashda qarz oluvchilarning to'lovga qobiliyatini aniqlashga qaratilgan ko'rsatkichlar bilan bir qatorda, ehtimoliy defolt darajasi, yo'qotishlar miqdori va riskga duchor bo'lgan kredit summasi kabi mezonlardan foydalanildi. Bu yondashuv kredit riskini nafaqat alohida kreditlar darajasida, balki umumiy portfel kesimida ham baholash imkonini berdi.

Tadqiqotda iqtisodiy-statistik, taqqoslama va empirik tahlil usullari qo'llanilib, kredit portfeli ko'rsatkichlarining dinamikasi vaqt qatorlari asosida o'rganildi. Kredit riskiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida korrelyatsiya va regressiya tahlili usullaridan foydalanildi, bu esa muammoli kreditlar ulushi bilan makroiqtisodiy va bank ichki ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik darajasini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalarining ishonchligini ta'minlash uchun tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari, Markaziy bank ochiq statistik ma'lumotlari hamda rasmiy bank axborotlari asosiy axborot manbai sifatida foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan tahlil natijalari tijorat banklarida kredit portfeli sifati va kredit riskini boshqarish mexanizmlari o'rtasida kuchli va barqaror bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Tadqiqotda o'rganilgan davr mobaynida kredit portfeli tarkibida muammoli kreditlar ulushining o'zgarishi banklarning umumiy moliyaviy holatiga bevosita ta'sir etgani aniqlandi. Kredit portfeli sifati nisbatan yuqori bo'lgan banklarda kredit riskini boshqarish mexanizmlarining tizimli va izchil joriy etilgani, qarz oluvchilarni baholash va monitoring qilish jarayonlari samarali tashkil etilgani kuzatildi. Aksincha, kreditlash hajmining tez sur'atlarda kengayishi kredit riskini baholash jarayonining yetarli darajada chuqur olib borilmasligi bilan birga kechgan holatlarda muammoli kreditlar ulushining sezilarli darajada ortgani aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, kredit portfeli sifatining pasayishiga olib keluvchi asosiy omillardan biri kreditlarning tarmoqlar bo'yicha haddan tashqari konsentratsiyalashuvidir.

Muayyan iqtisodiy faoliyat turlariga yo'naltirilgan kreditlar ulushining yuqori bo'lishi makroiqtisodiy shoklar yuz bergan holatlarda bank portfelining zaiflashishiga sabab bo'lgan. Diversifikatsiyalashgan kredit portfeliga ega tijorat banklarida esa kredit risklari darajasi pastroq bo'lib, bunday banklarda portfel sifati nisbatan barqaror saqlanib qolgan. Bu holat kredit siyosatini shakllantirishda tarmoqlar va mijozlar kesimidagi muvozanatni ta'minlash zarurligini tasdiqlaydi. Kredit riskini boshqarish mexanizmlarining samaradorligini baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy kredit skoringi va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlaridan foydalangan banklarda muammoli kreditlar ulushi sezilarli darajada past bo'lgan. Ayniqsa, qarz oluvchilarning to'lov intizomini muntazam kuzatib borish, kredit shartnomalari shartlariga rioya etilishini nazorat qilish va risklarni erta aniqlash mexanizmlarining joriy etilishi kredit portfeli sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani aniqlandi.

Regressiya tahlili natijalariga ko'ra, muammoli kreditlar ulushi bilan kredit riskini boshqarish darajasi o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud bo'lib, risklarni samarali boshqarish kredit portfeli sifati oshishiga xizmat qilgan. Olingan empirik natijalar asosida aniqlanganki, kredit portfeli sifatini oshirishda kredit riskini boshqarish mexanizmlarining takomillashuvi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Kredit risklarini baholashning zamonaviy usullarini joriy etish, monitoring va nazorat tizimlarini kuchaytirish hamda kredit portfelini diversifikatsiyalash tijorat banklarining barqaror kreditlash faoliyatini ta'minlashda muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu natijalar kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarishni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy xulosalar ishlab chiqish hamda amaliy tavsiyalar berish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bank tizimi barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Olib borilgan empirik tahlillar kreditlash faoliyatida risklarni yetarli darajada baholamaslik va monitoring tizimining sustligi muammoli kreditlar ulushining ortishiga olib kelishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kredit riskini boshqarishda tizimli va zamonaviy yondashuvlarni joriy etgan tijorat banklarida kredit portfeli sifati yuqoriroq bo'lib, bunday banklar iqtisodiy beqarorlik sharoitida ham kredit faoliyatini nisbatan barqaror davom ettirish imkoniyatiga ega ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida kredit portfeli tarkibining diversifikatsiyasi, qarz oluvchilarni baholashda zamonaviy kredit skoringi mexanizmlaridan foydalanish hamda kreditlar bo'yicha doimiy monitoringni amalga oshirish kredit risklarini kamaytirishda muhim omillar ekanligi asoslandi. Muammoli kreditlar ulushining oshishi bank kapitali va rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, moliyaviy barqarorlikni zaiflashtirishi aniqlangan bo'lsa, kredit

risklarini samarali boshqarish bank resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishi va kredit portfelining sifat jihatdan mustahkamlanishiga xizmat qilishi qayd etildi. Bu holat kredit siyosatini ishlab chiqishda ehtiyotkorlik tamoyillari va riskka asoslangan yondashuv ustuvor bo'lishi lozimligini ko'rsatadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, tijorat banklarida kredit portfeli sifatini oshirish va kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish jarayonida kredit siyosatini qayta ko'rib chiqish, risklarni erta aniqlash tizimlarini joriy etish, kredit portfeli diversifikatsiyasini kuchaytirish hamda raqamli texnologiyalar asosida monitoring va nazoratni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlar hisoblanadi. Ushbu yo'nalishlar asosida ishlab chiqilgan ilmiy-amaliy takliflarni amaliyotga tatbiq etish tijorat banklarining barqaror kreditlash faoliyatini ta'minlash, moliyaviy xavfsizlikni mustahkamlash va iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari bank amaliyotida kredit riskini boshqarishni yanada takomillashtirish va kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the management of credit risk. – Basel: Bank for International Settlements, 2001.
2. Basel Committee on Banking Supervision. Guidelines on credit risk and accounting for expected credit losses. – Basel: Bank for International Settlements, 2017.
3. Saunders A., Cornett M.M. Financial institutions management: A risk management approach. 9th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2021.
4. Rose P.S., Hudgins S.C. Bank management and financial services. 10th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2018.
5. Mishkin F.S., Eakins S.G. Financial markets and institutions. 9th ed. – Boston: Pearson Education, 2021.
6. Ghosh A. Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans // Journal of Financial Stability. – 2015. – Vol. 20. – P. 93–104.
7. Louzis D.P., Vouldis A.T., Metaxas V.L. Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans // Journal of Banking & Finance. – 2012. – Vol. 36, No. 4. – P. 1012–1027.
8. World Bank. Non-performing loans in emerging markets. – Washington, DC: World Bank, 2020.
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi faoliyati bo'yicha yillik hisobot. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2023.
10. Islomov S.R. Kredit risklarini boshqarish va bank kredit portfeli sifati. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.
11. Karimov B.A., Abdullayev A.A. Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning dolzarb masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2020. – №3. – B. 57–64.
12. International Monetary Fund. Global financial stability report. – Washington, DC: IMF, 2022.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>